

ДРАМСКА БАШТИНА

Кул
нас
Ср

Илија И. Вукићевић
ЛЕПА БУЛА

Живко М. Ромањовић

ПРОКОП

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

До сада објављено:

Књига 1

Јоаким Вујић
ШИНАЈДЕРСКИ КАЛФА
(1960)

Књига 2

Бранислав Б. Нушић
ИЗА БОЖЈИХ ЛЕБА
(1964)

Књига 3

Бранислав Б. Нушић
NE DÉSESPÉREZ JAMAIS!
НЕ ОЧАЈАВАЈТЕ НИКАД!
(1989)

Књига 4

Бранислав Б. Нушић
ПРЕДГОВОР
(1992)

Илија И. Вукићевић

**ХРОНОЛОГИЈА ИЗВОБЕЊА
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ**

ЛЕПА БУЛА

шљива игра у једном чину

Премијера: 3. априла 1899 (1. *Доктор Робин*; 2. *Срећа и људи*).

Режија: Милош Цветић

РЕПРИЗЕ:

22. мај 1899. (1. *Доктор Робин* 2. *Срећа и људи*)

23. мај 1899. (1. *Срећа и људи* 2. *Лажа и паралажа*)

30. мај 1899. (1. *Срећа и људи* 3. *Лажа и паралажа*)

12. август 1899. (1. *Срећа и људи* 2. *Лажа и паралажа*)

14. мај 1900. (дн. 1. *Кнез од Семберије* 3. *Преки лек*)

19. мај 1900. (1. *Кнез од Семберије* 3. *Преки лек*)

13. мај 1914. (дн. 2. *Зулумћар*)

Редитељ: Илија Станојевић

МАРКО ПЕТРОВИЋ — Илија Станојевић

СТЕВАН ПЕТРОВИЋ — г. Златковић

МИЛА — г-ца Бошњаковићева

ДРАГА — г-ца Арсеновићка

ПАЈА ПОПОВИЋ — г. Шапоњић

Илија И. Вукићевић

ЛЕПА БУЛА

Шала у једном чину

Лица:

Марко Петровић, пензионисани чиновник

Стеван Петровић, његов син

Мила, Маркова кћи, заљубљена у Пају

Драга, њихова гошћа из Алексинца. Вереница Стевина

Паја Поповић, Стеванов друг

Догађа се у Београду, код Петровића, за време II српско-турског рата.

ЧИН ПРВИ

I

Соба код Петровића. Намештај прост. У дну позорнице и са десне стране врата. На сред собе стоји четвртаст сто, покривен белим чаршавом.

Марко, Мила, Драга,

Марко

(Седи и чита новине и мимиком показује своје допадање)

Ох, ово вреди! Тако треба да буде!

Мила. Драга

(Седе за столом и спремају шарпију)

А шта је то?

МАРКО

Ово? (Показује новине) Ово су новине и депеше: У њима пише да је српска војска прешла преко, Косову! Еј, чујте! Била на Косову! (мисли се) А како ли је Боже и то Косово!!! Кажу и тишу: поље широко, поље, кажу, дугачко... Оволика трава! Јест, да бо'ме! Ја кажем: није тако!... То је велико као море и високо као „Црна Гора”!

МИЛА

Али како је, оче, то отприлике!?

МАРКО

Ех, како, како? Видиш како!... Како кажем!

ДРАГА

А ја мислим да је и као наше алексиначко.

МАРКО

Као алексиначко!? Шта ми је напоследку тај Алексинац и то његово поље? (Гордо) Еј, Косово!... Косово...! Видиш, како су само пуна уста, кад се то каже, а Алексинац, шта ми је то!? Алексинац, шцц... Ситно нешто, ситно! После тамо је прво и прво био Цар Лазар, Милош Обилић, Страхинићу Бане, девет Југовића...

ДРАГА

А наш Шуматовац!

МИЛА

Да бо'ме, а зар Шуматовац није место, које вреди за нас?...

МАРКО

Ех, ех... Шта ви опет чеврљате? Та ко каже штогод против Шуматовца! Али Косово... То је нешто са свим друго, са свим друго. (Брзо) А знате ли још шта може бити?!

ДРАГА, МИЛА

Шта...?

МАРКО

Стева може доћи сваки час!

ДРАГА

Боже, како то...?

МИЛА

А Паја?

МАРКО

И Паја да бо'ме! Као зашто би и остао!?... Није ваљда себи тамо одсекао ноге!

МИЛА

(Крије радост) Од куд то сад!?

МАРКО

Ево од куд!... Прво и прво, живи су и здрави, то се већ зна! Друго и друго, већ има десет дана, како се не бијемо и како је примирје. Треће и треће... но... зашто да не добу!

МИЛА

Једва чекам!... Замисли, Драга само, кад они добу!... Та није да ћемо уживати, та није да ћемо се проводити, где стигнемо, где можемо... Јел' оче?

МАРКО

Ако ће, и треба! Проводите се, како год хоћете. Пошто је мој син осветлао образ тамо где треба, сад нека се проводи. Нека ради, што год хоће, — разуме се што је паметно!

МИЛА

(Весело) Све ће бити добро, све ће бити паметно. Само док прође зима, па кад озелени шума, онда сваки час у Топчидер, у Раковицу, на Калемегдан, на Дунав, на Саву, та свуда, свуда, свуда...

ДРАГА

Кале-Мегдан, Кале-Мегдан... (трља руке)

МИЛА

Па летећемо (маше рукама и скакуће по соби)... Живели Срби!... Живело Косово...!

МАРКО

После кад он дође може бити и сватова... А?

ДРАГА

(Крије главу и брзо чешља шарпију)

МИЛА

(Седа за сто) Пази Драга на руке, ти знаш да је то за наше рањенике!

МАРКО

Гле ти ње, како она уме да дира! А шта ћемо за онога... онога... Но, што му је пут увек овим сокаком, и ако му је са оне стране два пута ближе? А?

МИЛА

(Крије главу и брзо чешља шарпију)

ДРАГА

Пази Мила на руке, ти знаш да је то за наше рањенике!

МАРКО

(Узима шубару и штап)... Хајд... Хајд... Радите ви само а ја идем да чујем има ли још чега новог? .. Да видим шта чича Бизмарк ради.? (У поласку пева у пола гласа) „Око Плевне и Софије”... (У одласку) Збогом децо!

МИЛА, ДРАГА

Збогом!... (Клањају се)... Збогом!...

II

МИЛА и ДРАГА

ДРАГА

(Уз рад) Има већ година дана како га нисам видела.

МИЛА

Кога!... Зар Пају?

ДРАГА

Та откуд Пају!?!... Њега знаш и не знам, већ Стеву!

МИЛА

(Расејано) А да!... Имаће толико.

ДРАГА

Сигурно се изменио!?!... Како да кажем, сигурно је старији...

МИЛА

Ко? Зар Паја?

ДРАГА

Та није, већ Стева!

МИЛА

(Расејано) А може бити... може бити!

ДРАГА

(Устаје брзо) ... Ја се већ љутим!

МИЛА

На кога... Је ли на...?

ДРАГА

На тебе... На кога другог?!

МИЛА

(Љуби је) Као и ја на тебе!

ДРАГА

(Брани се) Не, не... Чини ми се да ти је све досадно: да увек нешто друго мислиш, кад се ја са тобом разговарам. Ја те паметно питам, а ти ми увек одговараш тек онако! Ваљда мислиш, ако сам ја у гостима (покрије лице рукама), да сам ја... ја... ја... Зар ја све да трпим?

МИЛА

Али Драга, Драгице, та ја те тако волим!... Тако волим...! (грли је)

ДРАГА

Да бо'ме, а што ми ништа о њему не кажеш?

МИЛА

О коме? Зар о Паји?

ДРАГА

(Љупи ногом) Та о Стеви за Бога! (Погледа па прсну у смех)

МИЛА

А зар ти не знаш, да кад ово говори (показује срце) онда овде (показује чело) лети све којешта!

ДРАГА

(прекорно) Добро! Добро! (Брзо) А шарпија?!

МИЛА

Ах, ал' смо лене! (Седну обе и брзо раде. Мала почивка)

ДРАГА

Је ли Мила, он ће сигурно право овамо доћи?

МИЛА

Ко зна? Може прво свратити и својој кући.

ДРАГА

(изненађено) Како!? Зар он има и своју кућу?

МИЛА

Да, ето ту преко пута.

ДРАГА

И седи сам тамо?

МИЛА

Не сам, већ са мајком.

ДРАГА

(у забуну) Боже мој, ја већ не умем да мислим.

Он и своја кућа!! Седи са мајком!

МИЛА

Та Бог с тобом зар не знаш Пајину мајку?

ДРАГА

Ах, па ја те питам за Стеву!

МИЛА

Не, не ти си ме питала за Пају. Ти си рекла овако...

ДРАГА

Ето ти сад?

МИЛА

Чекај, чекај. Ти си рекла: Хоће ли Паја прво овамо или ће код своје куће?

ДРАГА

Па то се зна да је за Стеву.

МИЛА

А не! За Пају, сасвим има смисла, за Пају.

ДРАГА

За Стеву!

МИЛА

За Пају!

ДРАГА

Ваљда ћу ја знати боље да је за Стсву!

МИЛА

Грешииш, прешииш Драга. За Пају је било. О њему је била реч. (Погледају се и опет прону у смех)

ДРАГА

Све неке лудорије на језику.

МИЛА

Али тако пријатне, тако пријатне! (Устане нагло) Знаш шта? Ево узећу ово што је готово шарпије, па ћу однети тамо да предам, па ћу после... после... А, ето да свратим до Пајине мајке, да јој кажем, како Паја може сваки час доћи, а већ се нисам са њом разговарала одавно.

ДРАГА

Па јутрос си била тамо!

МИЛА

(спрема се) То се не рачуна! То је било само да кажем: Добро јутро, јер сам одмах дошла. Ех, сад еф, готове смо (љубе се). Дакле до виђења! А ти...?

ДРАГА

Ја?! Ја ћу где шта имам посла (показује платно). Све ово треба ишчешљати...

МИЛА

Красно! (У поласку) Само немој много на друго да мислиш! (прети јој прстом)

ДРАГА

Као и ти... Као и ти...

III

ДРАГА (сама)

Радићу, нећу ништа друго да мислим (седа и узима платно) И онако кажу нема доста руку а посла и сувише. (ради) Да ли може за њега да се

каже затворено смећ, или баш црномањаст? Смећ... црномањаст... смећ црномањаст...! (вади слику из недара) Има лепе очи... Врло лепе! (Удаљи мало слику, па гледа) Баш врло лепо и мушки гледа! Кад ме је оно пре, тако погледао... Некако овако...! (представља га) а мени се чини, све ми се земља измиче испод ногу и све се бојим пашћу. Молим га ја у себи: Не гледај ме; не гледај ме, не гледај ме, молим те, ал' он не скида очију са мене, нити трепну који пут. (одмахне руком)... Па ако!.. Нека и гледа! Има шта и да погледа! (устане) Само је тако толико виши од мене (показује руком према себи) Толико! (Мери се и према томе направи весео покрет) Таман! Као да се по канапу меримо! Па се узмемо овако под руку. Лепо, где ћемо сад? На Кале-Мегдан на пример! Ништа, идемо тако! Идемо, а тек неко каже „Који ли су оно двоје“? „Гле“ опет неко каже „Ал су лепо оно двоје“! А ми?... Ми?... (пљесне се рукама). А моја шарпија! (седа и брзо ради). Ао, Драга, ал' си лења! Сад више ништа нећу да мислим. Све ће то бити у своје време. (мала почивка). Кажу да се то досади, а ја мислим да се нама неће никад досадити... Никад!... Ми ћемо увек да будемо заједно, да се шетамо да говоримо... Само како ће то бити и почетку? Првих дана? Е, Бога ми, то он треба први да почне... Са свим он! Е, лепо! Он каже, на пример „Данас је лепо време“, а ја кажем „Јесте“! После он опет каже: „Данас може пасти киша“ а ја кажем: „Може“... После, после (устане и забринуто хода по соби) како ли ћемо само почети? Само да ми је почети један пут, а већ ће после бити лако... Па сад кад дође! Ето сва већ дркћем... а није ми зима! Зашто ли је то? Прво и прво нећу да се радујем! Како би то било? Девојка па да се радује, кад он дође. Не, стајаћу просто овако (стане круто) и тако стојим, стојим, а он тек отвара врата и каже: „Добар дан“ (лагано климне главом) „Добар дан“! Ето тако! Само то-

лико... (нервозно) Ама све ово не ваља, не ваља, не ваља, (пљесне се рукама). А шарпија?! (поће нагло столу па се задржи) Не могу да радим, не могу...! (брзо) Идем и ја за Милом и бар да видим онога јадника, што су му јуче одсекли руку. А како је млад, па весео, па не јауче... Само где ми је шешир...? (Оде брзо десно)

IV

ПАЈА

(У војничком оделу. Улази и загледа по соби)

Гле, па баш никога! А ја још нарочито пошао овом другом страном... Та ја обично туда и пролазим. Где ли је то Мила? Стева оста код Гроцке у другим колима, па му још коњићи оволишни, ко зна да ли ће и до подне стићи. (Уздише) Још не могу да се умирим... Горе ми је сад ово, но кад сам улазио у битку. Али вала и Мила има очи као срна! (Драга улази с десна) Која ли је ово?

V

ПАЈА И ДРАГА

Драга

(За се) Ко ли је овај војник?

ПАЈА

Добар дан (за се) Бога ми, врло лепа.

ДРАГА

Добар дан! (за се) Није ружан човек.

ПАЈА

Ја сам дошао да... ја тражим господина Марка.

ДРАГА

Он није код куће!

ПАЈА

Тако! А Ми... то јест његова кћи?

ДРАГА

Није ни она!

ПАЈА

Тако! Опростите, ви сте ваљда...

ДРАГА

Овде, као што видите...

ПАЈА

Ах, да, видим... Хвала. (за се) Ама ко ли је ова девојка?

ДРАГА

(за се) Зашта ли је овај дошао (Гласно) Ви ваљда носите какве поруке од његова сина?

ПАЈА

Да, управо носим поруке, његов поздрав неки... писмен поздрав и... како да кажем, жело бих знати могу ли да кажем!!

ДРАГА

Можете слободно рећи мени. Ја сам код њих у гостима. Дошла сам из Алексинца...

ПАЈА

(Нагло) Из Алексинца!? Та ви сте Драга... Опростите, госпоћице Драга!

ДРАГА

А откуд ви то знате?

ПАЈА

Та како не бих знао!? Зар ми је Стева само једном казао о вама?!

ДРАГА

(радосно) Он ме је често помињао?

ПАЈА

Сваки час. Чим ме види а он ме викне... викне... то јест каже... Каже... (за се)... Не знам шта да јој кажем.

ДРАГА

Али шта каже?

ПАЈА

Но, ето каже како сте дошли... како сте ту... како сте... овај... дошли, како вас сања сваку ноћ. (за се) За ово нисам сигуран!

ДРАГА

(крије радост) Боже мој... А је ли здрав?

ПАЈА

Као дрен!

ДРАГА

А познајете ли Пају?

ПАЈА

Пају? (За се) Као злу пару. (гласно) Да бо'ме да га познајем!

ДРАГА

И он је здрав, јел те?

ПАЈА

Та није да је здрав, но је управо исто као и Стева. Њих су двојица најбољи другови. Што један то и други, што се каже. Здрави, здрави, сасвим здрави!

ДРАГА

И кад долази!

ПАЈА

(за се) Како би било да дарнем мало у то немирно срце (гласно) Е, госпођице Драга, Стева каже... управо казао ми је једном, хтео је да се жени... (отегне последњу реч)

ДРАГА

Шта, па зар сад неће?

ПАЈА

(слегне раменима) Ех, видите, чудни смо ти ми људи. Кад нас нема један дан да је као и други. Час оваки, час онаки, увек промена, увек нешто ново... Управо, ми данас нисмо сигурни ни са животом, а камо ли са срцем, јер срце је... како бих рекао... како бих рекао...!?

ДРАГА

Брже, брже...

ПАЈА

(за се) Ала је нестрпљива. (гласно) Јер срце у младим грудима бије тако јако, да се неки пут добије чак и лупање срца. (маше сетно главом) и то да је обично лупање срца, ни по јада, но оно друго (патосом) оно што срећу и живот руши, које човеку везује очи и води у свет, у шуму, у пустињу! Свуда! Свуда!

ДРАГА

(нестрпљиво) Али шта је после... Шта је даље било?

ПАЈА

(за се) Ах, ала је слатка. (гласно) У кратко да вам кажем... Све на једно, знате... Дакле, Стева неће доћи!

ДРАГА

Неће?!

ПАЈА

(врти главом) Неће.

ПАЈА

(врти главом) Неће! То јест. он би дошао, али му не да...

ДРАГА

(брзо) Ко му не да!

ПАЈА

Једна лепа — била.

ДРАГА

Ао! Била му не да! Била! Један Србин па да узме булу?! Та, та, та... не знам шта да кажем! (кида мараму у руци) Била, била, била...

ПАЈА

Али лепа, врло — била.

ДРАГА

(поносно) Лепа, лепа, лепа! Као да су само буле лепе на овоме свету. Та, та, та... не знам шта да кажем? (кида мараму брже) Лепа, лепа, лепа!

ПАЈА

(уздахне) Е, онда бар чујте ту тужну причу с оне стране Косова, она се и вас тиче. Дакле, једног дана, наша војска стиже до једне вароши од самих башта и перивоја и из које се види само танка минарета, како сјајним шиљцима ударају у небо! Па да сте видели како летњи зраци... (Накашље се). Заборавио сам да није лето! (гласно) Како се преливају над позлаћеним крововима... (за се)... Како би то изгледало да ми је и самом знати... (гласно) Ми у бојном реду, с пушкама, са сабљама, само чекамо да полетимо... Стева сева очима и шкргуће зубима... Па онда јуриш! Пушке, сабље, (наглашено) топови и погодите шта је било?

ДРАГА

Али то ме се не тиче! Отели сте варош?

ПАЈА

А, не! Били смо одбијени. Онда прођемо с друге стране и опет полетимо. И опет пушке пуцају, сабље севају, све исто као и пре... Разуме се, иста и варош, и погодите шта је било?

ДРАГА

Па ваљда сте опет били одбијени?

ПАЈА

А не! Победили смо! Под нашим ногама, као што је казао Наполеон, лежала је још једна варош. Онда јурнемо у њу. Свуда пали, сеци, боди... Снег је био поцрвенео од људске и друге крви (накашље се за се). Заборавио сам да сам почео са летом. (гласно) И тада... Ах, кад се сетим тога, мене и сада ухвати страх и осећам где ми жмарци миле уз тело, јер тада видесмо једну велику кућу. Али какву кућу? Велика, камена, гвоздени прозори и унутра сведени

сводови, а у њима тама и мрак, страх да се погледа! Ах, то се не заборавља! Ја викнем... не Стева викне: „Напред“! Он погрчи, потрчим и ја, кад одједном из подрума засја пламен, али какав пламен? Три пута већи но ова кућа. Верујте већер пламена нема на свету! Верујете ми?

ДРАГА

Али даље! Верујем све, верујем... Али даље, али даље!

ПАЈА

Дакле, засија тај пламен, а Стева онда... Ах да знате тако је био храбар! Само ми викну: „Скачи“! И онда прескочи и подрум и пламен а ја за њим. Кад с друге стране, замислите шта је било...?

ДРАГА

Та опет какав пламен?

ПАЈА

А не... Башта! Сарај! Шедрвани скачу, рибе пливају и тице певају а арслани куле чувају. То је била кућа једног паше. Ах, верујте, госпонице, то вам је био рај. Стева стао и ја стао. Стева рече: „Рај“ и ја то рекох, док од једном... Сад је страшно, сад је тужно! Док од једном из једне крлетке изиђе девојка... лепота! „Ах“, уздахну Стева. „Ах“, уздахнем и ја...

ДРАГА

Добро, добро, па после...?

ПАЈА

После? После та девојка рече: Спаси ме, јуначе, твоја сам!

ДРАГА

А он?

ПАЈА

Ех, он.. Ја сам вам рекао о срцу... Млад човек, залутало му срце и — онда се већ зна! Сад му не да да дође... После ми рече: Поздрави ми оца и

сестру и поздрави, каже моју милу Драгу и кажи
јој нека се не љути... Нека ми опрости!

ДРАГА

Хвала му, хвала! Нека он то чини својој бубли,
мени не треба.

ПАЈА

И ја сам му говорио, и Паја му говорио!... И...

ДРАГА

(љутито) Не марим ништа, — чујете ли, ништа.
И тај Паја је као он! Зар је он бољи?

ПАЈА

(за се) Сад је на мене ред, треба да се бежи.
(гласно) Жао ми је госпођице Драга, што сам вам
донео тај глас, а знао сам да гласоноша често
извуче, место пошиљача. (брзо) А знате ли где
могу наћи Ми... то јес господина Марка?

ДРАГА

Не знам, ништа не знам. Но имате му шта и
рећи. Була! Син му нашао булу!

ПАЈА

(хоће да иде) Опростите... да знате како је мени
кад вас видим тако, али шта ћу, судбина је судбина.
Збогом! (одлази)

ДРАГА

(за њим) О, та то није ништа. То се баш мене
не тиче! Збогом! Збогом господине.

VI

ДРАГА

Сама. (Хиода љутито) Ах, була! Замотана була!
Па јој само очи вире а он нашао њу... ту проклету
булу! А ја сам мислила да је то младић најбољи
на свету. Да је... да је... (смеје се љутито) Ха,
ха, ха... Какав ли ће изгледати кад пође с њом?
Цео свет ће рећи: „Где оне буле, како иде“! а њега

неће нико ни погледати! Нико, нико, нико. Још ће свако рећи: „Срам га било“. Па ће се ваљда и потурчити. Ваљда се и потурчио. Пих! (пакосно) Па ако... Нека се потурчи, нек цео свет каже: „То је Турчин, Турчин, Турчин“! (заплаче се) Ал' сам ја несрећна, Боже мој! Како сам све лепо мислила, а сад све то оде! (Одлучно) Но, ја идем мом оцу. Идем, идем, одмах! Нисам требала ни да долазим. Нећу рећи никоме ни збогом. Ићи ћу сама... Питаћу свет за пут. Нико ми не треба. Ништа ми не треба! (извади слику из недара) Ах, какав је сад! Ружан, ружан и опет ружан! Никад није ни био леп! (Баци слику) Нећу више ни да га видим, ни његову слику нећу да видим. (Крши прсте). Ао, да ми је само да ухватим ту проклету булу, та ја бих је... ја бих је... Видела би она све... Да ми је само да јој кажем: „Јеси ли ти то та“? Ух, Боже мој, шта ово би?! (сагну се и узме слику). Узећу слику, шта ми је она крива, а њега нећу више да погледам! Никад, никад, никад...

VII

МИЛА И ДРАГА

МИЛА

(с врата весело) И мајка је већ чула да ће доћи.

ДРАГА

Никад, никад, јеси ли чула? Све знам.

МИЛА

(изенађено) Шта? Шта знаш?

ДРАГА

Знам да ће остати тамо.

МИЛА

Ко, зар Паја?

ДРАГА

Да је већ нашао булу.

МИЛА

Ко, зар, Паја?

ДРАГА

И да се потурчио.

МИЛА

Зар Паја? Потурчио се?

ДРАГА

И један и други, и Стева и Паја. Ето ти сад све. Сам смо лепо дочекали: Турци у Србији, Турци у Београду.

МИЛА

(хвата се за главу) Али Драга, јеси ли ти паметна? (брзо) Од куд све то? Ко ти је казао?

ДРАГА

Дошао је њихов друг и тражио је оца и тебе. После је казао... каже нека варош... нека ватра... После била... Била! После!

МИЛА

Писмо? Да није писмо?

ДРАГА

(У забуну) Јест! Чини ми се! Он каже... „писмено, писмено“!

МИЛА

А шта има, шта пише?

ДРАГА

Не знам ништа. Нисам га ни видела, али осећам где заудару на Турке.

МИЛА

Боже мој, Боже мој (хвата се за столицу) Ја не знам ништа за себе. Већ не видим (хвата се за главу)... Воде... воде ми дај.

ДРАГА

(Даде јој брзо чашу. Уплашено) Мила... Мила... на... на

МИЛА

(сркне воду и одмах остави чашу. Живо), Не, још није све свршено! Идем ја тамо код њих, само да их једном погледам. (ухвати Драгу за руку) Хајде, хајде! Хајдемо по оца! Али брзо, брзо... (излазе десно)

VIII

МАРКО

(Улази кроз главна врата и у пола гласа пева)

„Свом Султану пише сада
Слушај Царе моје јаде...”

И шта ти ја знам! (Скида шубару и остави штап) Све боље и све лепше. Ово ти сад вреди живети. Нећеш бре Османе сине, нећеш на ту страну, Стој! (Задовољно) Овај руски цар дрма! А да сам ја још нешто руски цар, а ја бих стао овако (стане гордо) и пружио бих ономе Осману руку: „На љуби, море”! Тако! Сад, жив, био, брајко, сад у твоју Азију, а остави овај свет на миру! Хајд’, хајд’, одмах!... Ха”! Тако! Да знаш ко је руски цар! (вади бурмут и мане два-три пута задовољно руком) Па и ми? Зар и ми нисмо јунаци!? Ево на пример Ниш! Опсади га, притегни га, па одмах бело барјаче... Јуначка посла! После Врања! Па Косово... Па да су нас пустили тако, дошли бисмо и до мора и онда бисмо узели и море. Море је бар лако освојити. Тамо се не седи у води и не иде се. (протрља задовољно руке). Ово ти се зове срећан човек, као ја сада. Доћи ће ми син, што но рећи и жив и здрав, борио се тамо јуначки, показао се ваљано, а ни огреботину неку да је добио, што кажу. Ех, било је и мукe, било је и погинулих и рањених, али су пали за своју земљу за свето Косово и веру православу. Могао је и Стева и Паја да добију ране, али нису, Богу хвала! (одмахне руком). Шта ја којешта мислим? Зна се да није ништа било и зна се да је он

жив и здрав и да ће доћи кући. После кад добе мој син, да га и женим. Сад може и то! Није право да ова девојка оде опет у Алексинац. Истина, ја сам пре казао за две године, али им пола опраштам. (мете бурмут и пева) „Око Плевне Руса много” (кине) Захваљујем! Види се да је истина. Има много Руса. Ако!... Нека их је што више.

IX

ДРАГА, МИЛА и МАРКО

МИЛА

(задувана) Свуд смо вас тражиле!

МАРКО

Ехе, шта је то сад!?

МИЛА

(брзо говори) Овде се не сме чекати!

ДРАГА

То се мора одмах! Што пре!

МАРКО

Шта је то сад опет?

МИЛА

Опасност за Пају!

ДРАГА

И за Стеву.

МИЛА

Ми морамо ићи тамо! Још ваљда није доцкан. Ти ћеш онда рећи...! Не, немој ништа да кажеш. Доста је да те само виде.

ДРАГА

Али булу, булу изгрдите.

МАРКО

(лупи ногом) Стој! (Мили) Кажи ти мени прво, шта ти говориш!

МИЛА

О, Боже мој... Та Турчин! Турчин... Ето...

МАРКО

(Драги) А ти?

ДРАГА

Та зар нисте чули: бұла, једна лепа бұла!

МАРКО

Па шта је онда? Турчин и бұла, то се слаже.

Шта ту има? А?

МИЛА

Али Паја хоће да се потурчи.

ДРАГА

И Стева.

МАРКО

(изненађен) Ехе... Откуд сад то?

МИЛА

И нашао бұлу.

ДРАГА

Младу и лепу!

МАРКО

А ко то сад каже?

МИЛА

(нервозно) Ох, Боже одоцнићемо. Ко каже? Сви кажу, цео свет каже, има и писмо. Брзо за Бога. (Доноси му шубару) Ево ти шубара. Дај капут Драга. (Драга доноси капут и облаче Марка) А сад хајде... Хајде брзо...

МАРКО

(лупи ногом) Стој! То никако није истина

МИЛА, ДРАГА

Али свет...!

МАРКО

Који свет?

МИЛА

Та за Бога писмо!

МАРКО

Које писмо?

ДРАГА

Та онај што је дошао.

МАРКО

Ко је дошао?

МИЛА

Ми га морамо наћи сад. Сад одмах. Морамо ићи код Пајине мајке. Драга, ти остани! (Марку) Али, отац брже, брже за Бога! (ухвати га за руку и вуче) Сад само поби брже... не оклевај... не оклевај. (оду десно)

Х

ДРАГА

(сама) Та полудећу од овог чуда! Све ми пред очима нешто трепери, све неки Турци, неке буле! Ах, буле, буле... Шта ће му була да га човек пита! Зар није могао лепо да дође овамо, где га сви чекају!? Него оставио оца, оставио сестру, па наглао ту проклету булу. Та мрзим све буле на свету! Све! Зар су то жене? То су прави хајдуци! (седне брзо на столицу и покрије лице рукама) Ал' сам ја несрећна... ала сам несрећна!

СТЕВА И ПРЕБАШЊА

(Обучен као и Паја. За се) Бога ми то је она! (загледа је. За се) Она. Али шта је са њом (Гласно) Добар дан!

ДРАГА

(брзо скочи) Боже мој! (За се) Он! (гласно) Добар дан (За се) А где му је була!?

СТЕВА

(прилази) Па зар ни да се рукујемо? (пружа руку)

ДРАГА

(Пружа руку. За се) Једва стојим! (Гласно) Ко би се томе надао од вас?

СТЕВА

Како? Ви се чудите, што ја долазим?! Тамо више нема посла! Човек млад ништа га на свету не спречава, нико му не стаје на пут, а знате већ, срце је срце... (погледа је нарочито)

ДРАГА

(за се) И он то мени каже! (гласно) Знам, а јесте ли мислили на оца... на сестру... на... на — свет?

СТЕВА

Мислио сам., дакако и на њих, али опет... та ваљда разумете... С њима сам одавно, њих волим, истина, то није опет тако... хоћу рећи... није тако привлачно, као оно друго (за се) Чудна ми се чини! Хоће све да јој кажем!

ДРАГА

(за се) Како се правда!? (гласно) И тако вас двоје сте били у колима целог пута?

СТЕВА

Двоје? .. Било нас је четворица... Био је ту и Паја...

ДРАГА

(за се) И тај је довео булу! (гласно) Могу мислити лепо сте путовали.

СТЕВА

(весело) Дивно госпофице. Све ми се чини да око мене пева! Све је било весело! Весела ми кола, весело ми небо, весело ми срце... Па за Бога, враћао сам се и... (за се) Али шта је с овом девојком?!

ДРАГА

(за се) Не могу више да издржим! (гласно) И оне су биле целог пута замотане?

СТЕВА

(изненађено) Замотане?!

ДРАГА

Па да! То већ знамо, да им је таква ношња.

СТЕВА
Ношња?!

ДРАГА

Ја не знам како се то каже, чини ми се да се каже фере... фере... фере... али сам већ видела булу.

СТЕВА
Булу! Али...!

ДРАГА

А све су биле једнаке, па и ваша!

СТЕВА

Моја? Була!?

ДРАГА

Та! Та, што сте је довели!

СТЕВА

Молим вас, кажите ми шта ви хоћете?

ДРАГА

Но, то се већ зна! Узели сте једну булу!

СТЕВА

Ја!?

ДРАГА

Да! Хоћете да се потурчите.

СТЕВА

Ја!?

ДРАГА

Јест и Паја.

СТЕВА

Но, то је већ крупна шала.

ДРАГА

Али писмо! Ви сте га писали?

СТЕВА

Писмо? Ја писао неко писмо?

ДРАГА

(У забуну) Па свет каже?!

СТЕВА

Свет каже!

ДРАГА

Дакле није истина?

СТЕВА

Бог с вама, како бих ја...

ДРАГА

И ви нисте довели буљу?

СТЕВА

Ни видео је нисам.

ДРАГА

(Радосно) И нећете да се потурчите?

СТЕВА

Нисам ни снио.

ДРАГА

Ето ти сад! Сад опет не умем да мислим! (по-трчи вратима) Где су они? Где ли је Мила? (Стеви) Ми морамо брзо за њима, они још ништа не знају. Они траже оног што је дошао. (ухвати Стеву за руку и вуче за собом) Али брзо за Бога!

СТЕВА

(за њом, за се) И у ватру и у воду. (гласно) Ама ко је ово све замрсио.

ДРАГА

(хита) После, после! (Оду лево)

XI

МАРКО и МИЛА

(долазе са средине)

МАРКО

Е, јеси чула ћерко! Ја више нећу да трчим. Измислити тако којешта па трчати, то се ни у ратно доба не ради, а камо ли сад кад је примирје! Ја ти кажем то није истина!

МИЛА

Само ко је то рекао?

МАРКО

Ја нисам.

МИЛА

То једино зна Драга, а ње нигде нема, (виче с врага) Драга! Драга...! Боже, да не учини нешто од себе!

МАРКО

(уздихе) Ето ти колико сам се уморио, а да смо бар ту Пајину мајку нашли, него ништа. Чујеш ћерко, ја више људаве нећу ни мрднути.

МИЛА

А ја ћу, чини ми се из коже изићи!

МАРКО

Како год хоћеш, само мене немој звати. (одлази) Турчин... Була... Ба... (чује се куцање) Слободно брате!

XII

Паја (преобучен) и пређашњи

МАРКО

(устане брзо) Гле сад!? О човече кад те видех једном. (Грле се) О мој Пајо... Мој голубе!

МИЛА

(Збуњена) Он! Сва дркћем!

ПАЈА

(Марку) Свуд вас тражим. Већ има пола сата, како вас нигде нема! (за се) Још је лепша!

МАРКО

Каки Турци, како, шта!? А где ми је онај други делија с Косова?

ПАЈА

Он ће сад за који тренутак! (прилази Мили) Зар ни руку да пружите војнику са границе? (за се) Хоће да ме једи!

МИЛА

(једва пружи руку) Ваљда неће бити места за две руке.

ПАЈА

За две никад! Само за једну!

МАРКО

(Паји) Је л' ти море, јеси ли већ обавио чалму?

ПАЈА

Чалму?! Та доста сам их другима скинуо са главе!? (за се) Ала ме једи.

МИЛА

(за се) Срамота га је да призна! (гласно) Приметила сам одмах да изгледа сасвим другачије!... Не знам како да кажем... али сте другачији, него кад сте пошли у рат.

ПАЈА

Ваљда време, зима, неспавање... чежња, или...

МИЛА

(Пакосно) Или каква велика варош, подрум на сводове...

ПАЈА

(У чуду) На сводове подрум!?

МИЛА

Или каква крлетка... из крлетке девојка...

МАРКО

(шљиво) Каква била на пример, што ми се већ овде попела!

ПАЈА

Али...!

МИЛА

И то код живе мајке... у сред Београда... и ... и ...

МАРКО
(шаљиво) Па сад да је водиш у џамију и да
купиш ибрик у Шапцу.

ПАЈА
Али...

МИЛА
А шта је мајка урадила с њоме!

ПАЈА
С киме?

МАРКО
(весело) Та са том твојом булом!

ХИИ

ДРАГА, СТЕВА и ПРЕБАШЊИ

ДРАГА
(с врата) Ево их! Ту су сви!

МАРКО, МИЛА
(грле се, љубе се) Сине! Брацо!

ДРАГА
(Спази Пају) А ево оног господина!!

МИЛА
(брзо) Кога то?!

ДРАГА
Што је казао за булу!

МИЛА
Па то је Паја!

ПАЈА
(удари се по челу) Ах, сад сам се сетио! Па то
је брат Стево за онај тајин што ми узе те морам
цео дан да марширам гладан. За тајин-булу! Шала
је била браге Стево! Шала!

СТЕВА

Ха, ха, ха...! Зар још памтиш? А ја се с неким умало љуто не завадих (погледа на Драгу, а она крије главу)

ПАЈА

И ја брат Стево, и ја! (погледа на Милу, она крије главу)

МАРКО

А јесам ли ја казао, да то није истина! Е сад чујте, уморио сам се овако стар трчећи за овим дугим косама, но да седнем, а ви ми децо моја причајте (Седа. Паја седне до Миле, Стева до Драге) Па какво је, вере вам, то велико Косово Поље?

ЗАВЕСА ПАДА

ИЛИЈА ВУКИЋЕВИЋ (1866 — 1899)

Писац *Лене буле* типска је фигура српског књижевног XIX века. Живео је кратко (свега тридесет три године), стварао је још краће (од 1887 до 1897), заустављен фаталном болешћу у тренутку када је, отргнувши се од почетничког епигонства спрам Тургенева и Лазе Лазаревића, својом новелом о селу Врачима најавио сопствену ауторску зрелост уносећи у српску књижевност нове форме (бајке и скаске натопљене фантастиком и хумором).

Драмско стварање Илије Вукићевића је по вредности испод прозног а по обиму незнатно. Написао је две једночинке: *Срећа и људи* (1894) и *Лена була* (1899), обе изведене премијерно у београдском Народном позоришту, судећи по броју реприза; са солидним успехом код публике.

Лена була је обновљена 1914, пошто се II балкански рат и у политичком смислу завршио, а I светски још није назирао, у режији Илије Станојевића. Није био то само омаж, рано преминулом писцу, већ и израз политичког задовољства средине успешним балканским ратовима (ослобођење Косова). А радња *Лене буле*, смештена у амбијент једне српске маловарошке куће, почива на, за 1899. и пре, хипотетичкој ситуацији ослобођења Косова, са кога се враћају два заљубљена момка у загрљај две за-

љубљене девојке и захваљујући мудрој оцу одлазе пред олтар. Лепа била се јавља само као драмска митема која провоцира активност ликова и покреће заплет. А заплет је љубавни, благочастив и доброхотан, баш какви су и ликови, са јасним утицајем Косте Трифковића тада неприкосновеног љубимца позоришне публике.

3. Раичевић

Живко М. Романовић

ПРОКОП

Драмат у једном чину

ХРОНОЛОГИЈА ИЗВОБЕЊА

Српско-Краљевско Народно позориште у Београду
ПРОКОП

Драмат у једном чину, са музиком, написао
Ж. М. Романовић.

Музика од Ј. Урбана — Редитељ г. Љ. Станојевић

ЛИЦА

Прокоп, мудрац на двору Цара Ненада и васпитач
царевићев г. Љ. Станојевић

Царевић Звездан г-ца Миљковићка

Златан, син Прокопов и вршњак царевићев

г-ца Павлица

Скоротеча

г. Станковић

Мргуд, вођа побуњеног народа

г. Радовић

Догађа се у једном летњиковцу царском, удаљеном
од престонице, а у доба из којег су наше бајке.

Премијера: 19. мај 1901 (1. *Песник*, 3. *Смрт Перик-
лова*).

Репризе није било.

ПРОКОП

Драмат у једном чину, са музиком.

ЛИЦА

ПРОКОП, мудрац на двору Цара Ненада и васпитач
царевићев

ЦАРЕВИЋ ЗВЕЗДАН

ЗЛАТАН, син Прокопов а вршњак царевићев

СКОРОТЕЧА

МРГУД, вођа побуњеног народа

Догађа се у једном летњиковцу царском, удаљеном
од престонице а у доба из којег су наше бајке

ЧИН I

Соба лепо намештена. Прокоп седи и чита књигу. Царевих и Златан разговарају се. Оба су младићи од 16 година.

I

ПРОКОП, ЗВЕЗДАН, ЗЛАТАН

ЗВЕЗДАН

Па опет ти кажем, о мој друже мили,
Да су стари дневи са старинском грозом
Тамнији и тежи у свачему били
Од ових, чији нас сунца грије зрак!

ЗЛАТАН

Исто тврдим и ја. Ал' у доба стара
Тврћи осећаји, тврћи беше свак!
Јер време, што чини, да капљица мала
Дуби камен тврди, мења свему ход.
Место јаке ћуди малодушност сама!
Времена и себе и нас променише

ЗВЕЗДАН

И јест збиља смешно: шта се сада сматра
Да је небу мрско, а шта опет добро:
Ја познајем само једину прилику

Где човека време није изменило
Кад ти срце куца бурније и живље,
При погледу каквог дивотнога створа,
— Рецимо, на пример, као лепа Цвета —:
Када силно мислиш да ти речца свака
Буде оштра стрела с небескога лука
Да у срце габа, свака за њом друга,
Буде благи мелем, да то срце лечи!

ЗЛАТАН

Не, то немаш право,
Права љубав ћуги... Она мало збори,
Ал' то мало речи... то је ватра жива,
Што труд силно диже, крвцу креће врелу,
Као топли ветар у пустињи жаркој!

ЗВЕЗДАН

Извесно да један од нас право, нема.
Али који? Није тако лако, рећи
Јер љубав постоји од постања света,
Ал' нико од смртних не могаше казати!
Суштину љубави докучио да је!

ЗЛАТАН

У мојој собици, на сточићу малом
Лежи историја црнооке Цвете
... Чудновато велим... што год читам више
Неразумнија ми... и страшнија бива...!

ЗВЕЗДАН

То је давно било.. али у давнини!
Често чари леже истинског живота!
Стари мудрац вели: читај у прошлости
Будућност шта блиска новoga ти спрема!
(смешећи се) Хајдемо читати историју страшно!
Шта заљубљен човек могаше да дела
Да би научили, у сличном тренутку,
Шта нам чинит ваља... ако Љубав дође!

ЗЛАТАН

Ка' на лаки крили шареног лептирка
Што по ваздан леће по мирисну цвећу,

Хоћу врло радо, то одрећи нећу!
(истрче оба смешећи се у споредну собу)

ПРОКОП

(задубљен у књигу, више за се)
Старе приче кажу, врло лепе ствари,
О царима старим, кад свуд добра беше!
За четвртог цара деветога доба,
Десише се знаци доброга знамења!
Пет дракона, боје дотле невиђене,
Тихо с неба поче слатка падаг' роса,
Из земље бризнуше извори нектара,
Сунце, месец, звезде заблесташе јаче!
(уздахне)

Ах, како се време често пута свети,
Ономе, што мисли да га прехитрио!
Кад бих сада поч'о мислити о старим,
Царевима нашим, што их небо даде,
Да над царевином овом завладају...
... Брзо би ме туга обузела силна!
(Кратка пауза, за које се време као мисли)
Син чувеног цара, светлога Трајана
Владајући Ненад... неразумно живи.
У дивним вртима „пролећнога Двора“
Ои весеља чини скоро сваког дана;
Скоро сваке ноћи забаве су бесне,
А ја му не могу!... не смем на пут стати!
Толико ми пута, у сред туге, тешке,
Дошло да отидем у пустиње даље,
Да ништа не видим да ништа не чујем, —
Ал' ме увек молба задржала силна
И молећи поглед... Сад сам овде дош'о,
Да у тихом миру, далеко од вреве,
Проживим неколико, за ме, срећних дана!
(Чује се смех из суседне дворане)
Како срећна деца, смејат им се може,
... Та смејте се децо, док сте само млади,
Док вам сунце жића у рођају светли,
Смејати се нећ'те у живота подне,
Још мање кад сунце дође на заранке!

(Врло кратка пауза)

Како је леп Звездан, царевих, јединац,
Као зора мајска у ведроме дану!
А ти син ми Златан, моје чедо драго,
Другар од младости царском наследнику.
Колико сам пута у усхиту живом,
Да држава има праву неба срећу,
Говорио Цару да Цар збиљски буде,
Да остави женске и оргије луде!
Силна безакоња што у име њега
Другари му ноћни по држави раде!
Све на њега пада... Ал' Цар једног дана,
Рече ми, „Прокопе — васпитај Звездана —
Бољи него отац нек народу Буде”!
И ја сам се дадох; ноћу читајући
А у светлу дану учећи Звездана
И Звездан ће бити — нек га небо штити —
Један од најбољих наших владалаца,
А стари ће Прокоп задовољно умрет!
Што због Ненадових патио би греха
Звезданова светла поправиће дела!
(на пољу се чује говор)
Ко л' то може бити? Скоротеча ваљда
Из престога града у тишину ову!
Да л' су добри гласи? Ил' несрећа каква?

II

СКОРОТЕЧА. ПРОКОП.

СКОРОТЕЧА

(Сав прашњав и изнемогао пада на столицу)

ПРОКОП (уплашен)

Шта је било, збори!

Ал' не, одмори се, јер си сус'о много!

У очима видим напор, муче јаке

Што си пропатио. Не хитај с говором,

Добре гласе знадем да донео ниси!

СКОРТЕЧА

(ДОЛАЗЕЋИ К СЕБИ)

Зло је... зло је... јако, јер у крви силној
Пливају тела... Сва обезглављена!

ПРОКОП (Брзо)

Шта си стао? Збори: Је л' цар у животу?
Ил' је буне вихор на небу та узн'о,
Да у друштву својих високих предака
Прича шта је овде царем деловао!?

СКОРТЕЧА (Боно)

Пре три дана само како вес'о беше!
Са лица му сија божанствена радост!
Наредио био: кад месец изађе
Одабрано друштво да с' у врту скупи,
Да светкује дане небесне лепоте!
Али и кад сунце понајлепше сија,
Ти се бури надај!... Све је опасноја
Кад је и не чекаш, а она ти дође!
(Уздише) Тако и сад беше!

ПРОКОП (Нестрпљиво)

Збори, само брже!

СКОРТЕЧА

Тек што месец беше обасјао земљу,
И звезде миле почеше светлукат,
А диже се бура... силна... изненадна!
То не беше вихор, што дрвеће ваља,
И раздире мрачну унутрашњост мора
На ужас путнику ил' морнару смелом!
... Не... То беше вихор грознији... страшнији:
— Вихор побеснелих незадовољника! —
Што је било верне још у двору страже
Бораше се она, али залуд само,
Када сва изгибе, у њиној крви
Одсјавале су са небеса звезде!
... Опште клање наста... Сви дворани царски
Нежне царевићке изгибоше тада!
Три стотине њиних крвавих тела,

Месечевом зраком осветљена бледом,
Лежаху у реду ко љиљани вити,
У цветноме врту буром покошени!
Свуд крвава пустош!

ПРОКОП (Ужаснут)
Шта је с' Царем било?!

СКОРОТЕЧА

У том часу клања, ја уз њега бејаш,
Још три верне слуге стајале су неме!
... Уздрхталим гласом цар ми тад нареди:
„Трчи што год брже потрчати можеш,
Ово писмо подај мом верном Прокопу”!
— То последње речи тужног цара беху,
Јер кроз кратко време дух му небу оде,
А мртво му тело крвавим рукама
Докопаше пјани бесом бунтовници
... Ја наредбу примих... и ја је изврших!
(даје писмо Прокопу)

ПРОКОП

(дрхћући отвара писмо)

Ужас... Грдни ужас! За грехове ваљда
То је силно небо казнило у трену
Своје страшне моћи свога избраника!
(Чита писмо)

„Све пропаде страшно, све у крви плива,
Мој Прокопе драги! Свети жртвеници
Примише на жртву моје родственике!
Док ти читаш ово, а рука ти дрхће,
Дотле мртво тело твога господара
С робачким у крви потољено лежи!
Ал' чуј умрлога свога цара вољу:
Последњег потомка предака нам славних,
Сачувај Звездана, и буди му веран!
У крви тонући породице целе
Заклињем те небом, заклетвом страхотном,
Сачувај ми сина!”
(Прокоп плаче, љуби писмо и меће га на груди)
О мој јадни Царе! Испуни се дакле,

Оно страшно, кобно, чега, сам се бој'о!
Заклињеш ме, Царе, ал' заклетва рашта,
Кад на верност једном ја се заклек теби,
Примајући дужност твога помагача...!
Крвав престо стоји... цара на њем нема,
Ал' наследник ту је... њега спасти треба!
(Чује се вика из далека Прокоп се трза)
Каква вика оно? Пречуо сам ваљда?!
(Ужаснуто) Нису ваљда бесне бунтовничке чете
Чак овамо стигле!?... (скоротечи)
Иди, млад јуначе,
Те с момчади мојом поседните улаз.
Никог не пуштајте!
(Скоротеча)
Вољу вршим твоју!
(излази)
(поново вика и галама)

III

Царевих Звездан, Златан, Прокоп и Скоротеча

ЗЛАТАН

(Улазећи са Звезданом)

Звездан, мили бабо, препирућ' се са мном
Одрицаше чари лепотици Цвети,
А ја опет мислим...

ЗВЕЗДАН

Да пресудиш добох!

Ти о овој причи из времена стара.
(чује се јача вика)

ПРОКОП

(прекида па и кријући страх)

Знате, мила децо,

То су такве ствари... Сада време није...

Нешто имам посла... Сад баш гласник дође

ЗВЕЗДАН

(радосно)

Како је мој бабо?!

ПРОКОП

Господар, Цар Ненад?

... Он је добро... Пише да те јако чувам...

(брзо) Драги Царевићу (Златану) Мило моје дете,

Знате шта сам хтео предложити вама...

Да, ... шта хтедох рећи?... Идите одавде,

И читајте нашу историју стару...

Док ја пос'о свршим, п' јунда ћемо скупа

Видети ко право од вас двоје има!

(Чује се јака вика)

ЦАРЕВИЋ

Каква је то вика?

ЗЛАТАН

Шта је то, бабо!

ПРОКОП

(Нервозно, готово их ућушка у споредну собу)

Шта је? Каква вика?... Што се то нас тиче?

Кју зна ко то виче, и зашто баш виче?!

... Можда пожар какав, ил' лопова гоне,...

(Звездан и Златан одлазе, Прокоп слуша, вика се све више приближава)

Неки страх ме хвата! Па и вика ова...

Да не буде талас бунтовничког мора,

Што све собом гута...!

(Прилази к вратима и зове)

Гласниче, амо брже!

(Скоротеча улази)

Иди... и нареди... Оседлани коњи

Да су спремни за нас. У западне краје,

Где је народ веран, да хитамо одмах!

СКОРОТЕЧА

Већ је доцкан сада Са свих страна дворац

Опкољен је овај. С лица с' вика чује,

Три остале стране бунтовничке чете,

Поселе су чврсто и само чекају
Да у спремне замке ухвате бегунце!

ПРОКОП

(Узнемирен)

Небо, свето небо, сада ми помози,
Да сачувам живот, оног који треба
Од сада да влада царевином славном!
(Скоротечи) Нек' се слуге бране до последње капи,
Преко мртвог тела да је пролаз амо,
(Чује се јака вика, већ се разликују гласови
„Дајте Царевића... Царевића”... Скоротеча брзо
излази. Прокоп пада на колена)

О... Небю!

Научи ме слабог у 'вом страшном трену.
Како Царевића ја царству да спасем
И испуним завет потинулог цара?

ГЛАС С ПОЉА

Прокопе, мудраче Царевића дај нам!

ПРОКОП

(Прилази дршћући к прозору и виче)
Шта хоћете браћо? Ил' ме ухо вара?
Са таквим захтевом мени долазите?
Светло чело оног кога небо штити!

ГЛАС С ПОЉА

Нашто збора више?

Царевића дај нам — скупљеном народу,
Или ћемо снагом праведнога гнева,
Порушити дворе, па у развалама,
Тражити остатке Ненадова сина?!
(Чује се вика и понеки глас „Руши”)

ПРОКОП

Али мила браћо...!

ГЛАС С ПОЉА

Не издаш ли га нам
И твој мили Златан биће жртва наша!

ПРОКОП

(Ужаснут)

Јадно дете моје ни криво ни дужно...!
... Шта ће стари бабо у овом тренутку?!
(Чују се клици: „руши“, „напред“, Прокоп прилази прозору)

Стојте... причекајте... ваша жеља биће
Овога тренутка... одмах... испуњена!

... Нек скупљени народ
изабере своје три-четири вође,
Па нека дођу амо, даћу царевића!

(Прилази к вратима)

Мој гласниче црни, залуд нам је борба,
Можемо изгинути не одбранисмо се,
Јер од људских глава таласа се море!
... Пусти нека уђу амо четир' вође,
Које сакупљени изабере народ.

(на пољу комешање)

Благо теби Царе, што си погинуо,
Јер у смрти твојој ипак добра има,
Што очима не би у тренутку страшноу
Смрт гледао свога јединога сина!

(јаукне)

Али Царе свети... Шта да сада радим!?
На самртном часу, под заклетвом страшном,
Ти ми поручујеш да Звездана чувам!

(Бесно)

Ах, што овај старац, што толико живи,
не умре раније, да му трошне груди
не цепају вих'ри надземаљског бола?!

(јакo узнемирен) Ево их где иду... Где сте дуси
неба

И мајке нам земље... немоћном и слабом
Да ми помогнете!

IV

Прокоп и вођа бунтовника

ПРОКОП

(К вођама бунтовника који улазе)
Већ сте дошли... Тако хитро, брзо,
Ни небеска муња на ватрени крили
Не јури ка земљи, кад у сили својој
Хоће да уништи великог грешника!

ВОБА

Царевић је скривен, где је, старче, реци,
Јер нестрпљив народ на пољу нас чека!

ПРОКОП (очајно)

Па баш мора бити... Ви хитате журно...
... И последња грана тровековног дуба
Хоће да се скрши... И то чијом руком,
И чијом помоћи?! Старога Прокопа,
Што верно служећи свога господара
Од младога лава славим поста старцем!
(одсечно) Звездана тражите...?! Добро...
добићете,

Ал' реците само: да л' ја чиним добро...!?
(врло кратка пауза)

Свога господара као избраника
Силног светог неба свак штовати треба
И веран му бити... а то нарочито
Они што му тол'ко помагаше лета,
У тешкој управи земаљских послова!
Мажени почаст'ма свога господара
Кад наступе часи страховитог дана,
Они први треба да гинути знају!
Све своје имање... што им најмилије...

ВОБА

(прекида га)

На што драгоцено да губимо време
Са толиким збором...?!

ПРОКОП

(Исто онако) Стари Прокоп тим пре...

Јер Цар њему слабом поверио беше,
Највеће му благо, свог јединог сина!
(Тајанствено и грозно)
Али како њему сада друге није,
Он ће да изврши, што је обећао!
— Но, за једно опет он вас смерно моли:
Измерите, коме да има првенство.
Обећање моје: *Вама или Цару?!*
Јер и њему ја сам тврдо обећао,
Да му будем веран... да му сина чувам!
Но, ви се мрштите... Разумем вас добро,
Нестрпљиви сте... Жүрити ми треба!
(Чүје се грмљавина. Прокоп за се)
Ха, што не пуцаш громе?!... Тежи громи бију
Ову седу главу...! Ово срце јадно,
Да препући може, срећније би било!
(Полазећи у споредну собу, гласно)
Молим причекајте! Царевић је тамо
Чита историју... У дубини двора
Ја га склоних тада, кад чух ваше гласе!
(Излази)

V

ВОБЕ, ПРОКОП, ЗЛАТАН

(Кад Прокоп изађе са сцене музика засвира, овде приложени у партитури означени други део. У овоме се делу хоће да искаже страховита Прокопова борба и једно напослетку ужасно решење. У међу тактовима муња и олује грмљавина. Са последњим звуком музике излази Прокоп у самртном бледицу, водећи свога сина Златана — који је весело отворена лика и не слүти опасност — у принчеву оделу поморанцине боје са златним драканима. За време ове сцене вођи побуне стоје као кипови).

ПРОКОП

(Улазећи к сину)

И тако мој мили... ти се држи добро!

Кад са овим светом на жртвеник доћеш
Ти принеси жртву... Небо тако хтеде,
Да ти пос'о свршиш место цара свога!
(Љуби га тешко и очајно у чело)
(К воћама у тешком болу)
Ево царевића...! Он је у сјајности царској
Готов ићи с вама, где га народ чека!
ВОБА (К Златану)
Напред Царевићу
(Излазе сви, сем Прокопа)
(Прокоп укочено гледа за њима)

VI

Прокоп сам. После Скоротеча и Принц Звездан.
Грмљавина, али је после кратке паузе надвиси
вика народа и страشان јаук.

ПРОКОП

(Ужаснут полети к прозору, али се брзо врати)
Свршено је, јооој... Жртва принета је!

Моје чедо мило у крви се купа!

(Плаче. Трчи ка вратима)

Скоротечо, где си, брже амо!

(Скоротеча утрчи)

Мислим западна капија

Слободна ће бити, јер светина бесна

Ка истоку оде... Оседлани коњи

Чекају одавна (Улази лево у собу) Ево, мене
одмах!

(Прокоп се враћа са Принцем који носи одело
његовог сина)

Страшно зло си чуо!

(Обојици)

Хитати вам ваља!!!

Појашите одмах одморне парипе,

И бежите брзо, где још верни народ

Побунио с' није... и скупите војску,

Да престо из крви исплива у сјају!

(К Скоротечи)

Царевића чувај, као алем драги,

Преклињем те за то, јер је страшна цена

За њег' данас дата! (Увија принца)

Брже... брже само... Шта чекате?... Ид'те..

... Када изаћете

(Принц и скоротеча одлазе на друга врата)

Ви са оне стране потпалите дворац

Ја ћу опет с друге... јер је обешћашћен,

Обешћашћен крвљу невиног детета.

(Потова их ћушка, закључава врата нервозно, па вративши се рикне од бола и падне на диван. Грмљавина и дворац почиње горети. Завеса брзо пада.)

КРИТИКА О ПРЕДСТАВИ

Прокоп, драмат у једном чину, с музиком, написао Ж. И. Романовић, музика од Ј. Урбана.

Приказ у целости гласи:

„Био старац Прокоп, мудрац на двору цара Не-нада и васпитач царевићев, па боравио у неком летњиковцу царском са царевићем Звезданом и са својим сином Златаном, вршњаком царевићевим. Прокоп чита неке старе књиге и верује у судбину, а деца говоре о љубави. Они живе идилски, ал' бану скоротеча и рече, да се пролила многа крв, и да цар лежи у својој крви. Побунио се народ, ударио на двор, погубио цара и околину. Таман они у речи бејаху, кад побуњеници закуцаше на вратима летњиковца. Воде се кроз прозор преговори, између Прокопа и народа, да се изда царевина. Прокоп на муци, нема се куда: бежати се не може, а прете погубиће и њега и његова сина Златана... Прокопа цар по скоротечи заветује да му чува сина...

Пушта Мргуда, јер је он вођа побуњеника; а црн је ка сви побуњеници и као сви Мргуди и предају му царевића... Чује се иза кулисе врисак... И

царевић је свршио!... Прокоп пали дворац и умире у рушевинама, кад није мога испунити завет царев... Музика свира, живци раздражени... Савлабујете се, и тек по изласку из позоришта код теразијске чесме долазите к себи, па се питате шта је овде:

Тенденција?... Дидактика?... Поезија?...
Ч., Позоришна хроника. — *Дневник*, 23. V 1901,
год. I, бр. 21, стр. 3.

(Аутор критике вероватно Милутин Чекић)

Живко М. РОМАНОВИЋ (Ваљево, 1869 — 1920).

Основну школу и гимназију учио је у Ваљеву (до 1890), филозофски одсек Велике школе у Београду (1890—1894). Постављен је за суплента ваљевске гимназије 21. септембра 1894. године. У ваљевској гимназији ради као наставник па професор латинског и немачког језика до 31. августа 1908. године, када је постављен за професора ужичке гимназије по потреби службе. На ово место није ступио већ се професионално бавио новинарством у Београду. Једно време, 1910. године је надзорник шабачких школа. Био је истакнути представник Напредне странке. За време аустријске окупације Србије налазио се на месту директора ваљевске гимназије (1916—1918). Писао је расправе из историје, есеје, приказе, песме, драме и преводио са немачког. Сарадња: *Нови гласник* (1888), *Београдске општинске новине* (1891), *Оглед* (1894), *Братство* (орган Друштва св. Саве, 1902), *Правда* (1904—1914), *Словенски југ* (1904).

На Светосавској забави 1900. године драмска група ученика ваљевске гимназије извела је *Сан једне ноћи* игру у једном чину у стиховима од Ж. Романовића за коју је музику написао Стеван Колар. У листу *Правда* превео са немачког језика (од преводиоца О. Румијеа) *Ха-Горомо или хаљина од перја*. Јапанска драма „Но” (1906, бр. 348, 25. XII, 3).

„Прокоп” игран у Ваљеву 13. X 1903.

У Ваљеву је издавао и уређивао 1901. год. лист *Подгорје*.

БИБЛИОГРАФИЈА

Биографија и државничка радња Вука Бранковића и Милоша Обилића (Београд, 1891); *Римска војска* (Ваљево, 1899 — прештампано из Извештаја ваљевске гимназије за 1898—99. годину); *Психодраме* (Мостар, 1906).

ЛИТЕРАТУРА: Е., *Књижевни мозајик (Правда, 1906, бр. 233, 28. VIII, 2, о књизи Психодраме)*; Добривоје Недељковић и Милан Трипковић: *Сто година ваљевске гимназије*, Ваљево, 1970, 56; Здравко Ранковић: *Век ваљевског штампарства*, Ваљево, 1985, 27, 135, 157; Аноним, Ж. *Романовић (Ваљевац. Велики народни календар за просту 1994, Ваљево, 1993, 86)*.

НАПОМЕНА УРЕДНИШТВА

У Предговору библиотеци Драмска баштина речено је да ће се објављивати, најпре, сва извођена, а до сада необјављена драмска дела а, потом, и оне драме (такође извођене) објављене у тешко доступним периодичним публикацијама или штампане у тако малим тиражима да се до њих данас тешко долази, како би се учиниле доступним савременим љубитељима драмске књижевности и позоришне уметности.

У првом колу, које заокружимо двома једночинкама *Лена* була Илије Вукичевића и *Прокон* Живка М. Романовића чинимо такав „изузетак“, јер нам се учинило да, без обзира што су објављене, чине извесну историјску и драматуршку целину с обзиром на своју књижевну структуру и тематску оријентацију.

Лена була Илије Вукићевића објављена је у склопу његових *Целокупних дела*, које је штампала београдска *Народна просвета*, у два тома. Ово прво и једино издање Вукићевићевих дела, објављено између два светска рата, спада данас у ред тешко доступних књига.

Прокон Живка М. Романовића објављен је у књижици *Психодраме*, штампане у Мостару 1906. године. Уз једночинку *Прокон* публикована је и друга једночинка *Мајчино срце*, с поднасловом „модерна“. Та

мала и готово заборављена књижица, данас ван видокруга књижевних историчара и театролога, добар је повод за критичко преиспитивање праве вредности Романовићевог драмског концепта.

Завршавајући публикување првог кола Драмске баштине књигом 4/5 током исте, 1994. године, у којој обележавамо 125-годишњицу Народног позоришта, Музеј позоришне уметности Србије овим издањем даје скроман прилог великом и значајном датуму наше националне културе какав представља јубилеј Куће код споменика.

САДРЖАЈ

„Лепа була“ — — — — — — — — — —	5
Илија Вукићевић — — — — — — — — — —	35
„Прокоп“ — — — — — — — — — —	37
Критика о представи — — — — — — — — — —	55
Живко М. Романовић — — — — — — — — — —	57
Напомена уредништва — — — — — — — — — —	59

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

НОВА СЕРИЈА

Прво коло

Књига 1

Панга С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Књига 2

Милун Т. Ибровац
БОЖЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Књига 3

Милорад Шапчанић
БОГОМИЛИ

Књига 4/5

Илија Вукићевић
ЛЕПА БУЛА

Живко М. Романовић
ПРОКОП

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Одговорни уредник

Миодраг Букић, директор

Главни уредник

др Зоран Т. Јовановић

Приредио за објављивање

Зоран Раичевић

Ликовно и техничко решење

Ново Чогурић

Штампа

ГИП „Нови дани“, Војводе Бране 13

Тираж: 500 примерака

Књига изашла из штампе:

Новембра 1994.

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/2-25

ВУКИЋЕВИЋ, Илија М.

Лепа була : шала у једном чину / Илија И. Вукићевић. — Београд : Музеј позоришне уметности, 1994 (Београд : Нови дани). — 60 стр. ; 15 см. — (Библиотека Драмска баштина. Нова серија)

Тираж 500. — Садржи и: Прокоп: драмат у једном чину / Живко М. Романовић. — Стр. 35—36: Илија Вукићевић (1866—1899) / З. (Зоран) Раичевић. — Критика о представи: стр. 55—56. — Живко М. Романовић (Ваљево, 1869—1920) : стр. 57—58. 1. Романовић, Живко М.: Прокоп

ИД=31645452

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Прво коло

Панта С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Милун Т. Ибровац
БОЖЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Милорад Шалчанин
БОГОМИЛИ

Илија Вукићевић
ЛЕПА БУЛА

Живко М. Романовић
ПРОКОП